

In the process of normal physiology senescence in the emotional sphere changes substantially, namely, states of sorrow, depression, sullen ideas, appear before, or the more bright expressed of emotional lines, peculiar to the man before (anxiety, irritability) is marked.

The people of old age are characterized by an anxiety, neurotic depression, asthenia, hysterical type of reacting and vegetative violations. An old age is accompanied by increasing disturbance, emergence or strengthening of distrust, irritability, inadequacy of self-appraisal toward overstating, temperament changes, paying attention to itself and also the initiativeness goes down, passivity grows up.

Key words: old age, personality, senescence, «Me-concept», self-appraisal, anxiety, depression, mental conditions, emotional sphere, neuroticism.

Отримано: 27.12.2013 р.

УДК 159.964.2:159.923:331

А.Б. Мудрик

Психологічний аналіз особливостей прояву професійних деформацій особистості на різних етапах її професіоналізації

А.Б. Мудрик. Психологічний аналіз особливостей прояву професійних деформацій особистості на різних етапах її професіоналізації. У статті здійснено теоретичний аналіз понять «професійні деструкції», «професійні деформації», «синдром емоційного вигорання»; виділено та сформульовано основні концептуальні положення щодо розвитку професійних деформацій та деструкцій особистості; деталізовано основні психологічні детермінанти виникнення професійних деструкцій особистості. Емпірично досліджено особливості прояву професійних деформацій особистості на різних етапах її професіоналізації. Зроблено висновок, що професія психолог дає особистості прекрасні можливості і для творчого напруження, і для вирішення дійсно значимих особистісних і суспільних проблем, і для повноцінного саморозвитку та самореалізації.

Ключові слова: професійні деструкції, професійні деформації, синдром емоційного вигорання, професійне становлення особистості, стадії професіоналізації особистості.

А.Б. Мудрик. Психологический анализ особенностей проявления профессиональных деформаций личности на разных этапах ее профессионализации. В статье осуществлен теоретический анализ понятий «профессиональные деструкции», «профессиональные деформации», «синдром эмоционального выгорания»; выделены и сформулированы основные концептуальные положения развития профессиональных деформаций и деструкций личности; детализированы основные психологические детерминанты возникновения профессиональных деструкций личности. Эмпирически исследованы особенности проявления профессиональных деформаций личности на разных этапах ее профессионализации. Сделан вывод, что профессия психолог предоставляет личности прекрасные возможности и для творческого напряжения, и для решения действительно значимых личностных и общественных проблем, и для полноценного саморазвития и самореализации.

Ключевые слова: профессиональные деструкции, профессиональные деформации, синдром эмоционального выгорания, профессиональное становление личности, стадии профессионализации личности.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Традиційно і в суспільній свідомості, і в науковій літературі при вивченні професійної діяльності спеціалістів соціономічних професій акцент ставиться передусім на позитивних аспектах роботи з людьми. Однак, саме така діяльність через високі вимоги, які висуваються до представників цих професій, здійснює травмуючий вплив на психіку людини і є найбільш потенційно небезпечною в плані порушення психологічного здоров'я, ймовірністю виникнення професійних деструкцій. Тому, одними із найбільш важливих практичних завдань сьогодення є збереження професійного здоров'я фахівця та формування гармонійно розвиненої особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема деструктивних змін особистості знайшла своє відображення у роботах зарубіжних і вітчизняних вчених, присвячених змісту, структурі та методам їх діагностики (Х. Фрейденбергер, У. Шуфелі, К. Маслач, В. Бойко, Н. Водоп'янова, С. Максименко, Л. Карамушка, М. Смультсон, К. Абульханова-Славська, Л. Анциферова, В. Мерлін, В. Бодров, Е. Зеєр, А. Маркова, Л. Мітіна та ін.). Деякі прояви професійних деформаций вивчались у представників різних професійних груп: працівників медичних закладів (Г. Каплан, Г. Робертс, Б.Дж.Седок, В. Семеніхіна, К. Черніс та ін.), соціальних працівників (Т. Марек, К. Ван Вак та ін.), спортсменів (Б. Вайт, В. Могран, А. Хакней та ін.). Однак, недостатньо дослідженими залишаються питання щодо особливостей виник-

нення і прояву професійних деформацій у практикуючих психологів з різним стажем професійної діяльності.

Мета статті – теоретичний аналіз та емпіричне дослідження особливостей прояву професійних деформацій у практикуючих психологів з різним стажем професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У вітчизняних концепціях професійного становлення (В. Бодров, Є. Клімов, А. Маркова, Ю. Поварєнков, Е. Зеєр та ін.) визнається, що професійний розвиток особистості супроводжується як особистісними надбаннями, так і втратами. Відбувається те, що називають деформацією (викривленням) і деструкцією (руйнуванням) як соціально прийнятної структури діяльності, так й самої особистості фахівця.

Відомий науковець С. Геллерштейн писав: «... сутність професійної діяльності полягає не тільки у виконанні працівником низки активних і реактивних дій, але і в пристосуванні організму до тих специфічних особливостей професії, на фоні яких ці дії здійснюються. Відбувається безперервна взаємодія зовнішніх умов і організму працівника. При цьому дуже часто спостерігається деформація не тільки тіла, але і психіки працівника» [3, с. 132]. На думку науковця, деформація – це «зміна, що відбувається в організмі і набуває стійкого характеру» [3, с. 132].

Відомий науковець Е. Зеєр зазначає, що праця позитивно впливає на психіку людини. Однак, існує значна група професій, виконання яких призводить до виникнення професійних захворювань. Існують види діяльності, які не відносяться до шкідливих, але умови і характер їх функціонування здійснюють травмуючий вплив на психіку, що призводить до виникнення професійних деформацій. Науковець зазначає, що «професійні деформації немінучі», та «кожна професія має свій ансамбль деформацій» [3, с. 45-54]. Професійні деформації – це «деструктивні зміни особистості в процесі виконання діяльності» [3, с. 49-51]; «зміни сформованої структури діяльності й особистості, що негативно позначаються на продуктивності праці і взаємодії з іншими учасниками цього процесу» [3, с. 197-200]; деструкції, що виникають при багаторічному виконанні однієї і тієї ж професійної діяльності, негативно впливають на її продуктивність, породжують професійно небажані якості, що змінюють професійну поведінку людини [3, с. 200-201].

На думку відомої дослідниці А. Маркової, професійні деформації порушують цілісність особистості, знижують її адаптивність, стійкість, негативно позначаються на продуктивності діяльності [6].

Окремі аспекти цієї проблеми висвітлені в роботах С. Безносова, Р. Грановської, Л. Корнеєвої. Дослідники відзначають, що деформації розвиваються під впливом умов праці і віку. Деформації спотворюють конфігурацію особистісного профілю персоналу та негативно позначаються на продуктивності праці. Найбільшою мірою професійні деформації властиві представникам професії типу «людина-людина» [2].

Теоретико-методологічний аналіз зарубіжної та вітчизняної наукової літератури, дозволив виділити та сформулювати такі концептуальні положення щодо розвитку професійних деформацій та деструкцій особистості:

1. Професійне становлення супроводжується різноспрямованими онтогенетичними змінами особистості. Професійний розвиток – це придбання і втрати, а отже, становлення фахівця, професіонала – не лише вдосконалення, але й викривлення, деформація та руйнування, деструкція.

2. Професійні деструкції в найбільш широкому розумінні – це порушення вже засвоєних способів діяльності, руйнування сформованих професійних якостей, поява стереотипів професійної поведінки та психологічних бар'єрів при освоєнні нових професійних технологій, нової професії або спеціальності. Це також зміни структури особистості при переході від однієї стадії професійного становлення до іншої.

3. Переживання професійних деструкцій супроводжується психічною напруженістю, психологічним дискомфортом, а в окремих випадках – конфліктами та кризовими явищами.

4. Деструкції, які виникають в процесі багаторічного виконання однієї і тієї ж професійної діяльності, негативно впливають на її продуктивність, породжують професійно небажані якості і змінюють професійну поведінку особистості, як правило, мають назву «професійні деформації».

5. Будь-яка професійна діяльність вже на стадії її освоєння, а надалі при виконанні, деформує особистість. У міру професіоналізації, успішність виконання діяльності починає визначатися ансамблем професійно важливих якостей, які роками «експлуатуються». Однак, з часом, окремі з них поступово трансформуються в професійно небажані якості. Результатом усіх цих психологічних метаморфоз стає деформація особистості фахівця.

6. Багаторічне виконання професійної діяльності не може постійно супроводжуватися її вдосконаленням і безперервним професійним розвитком особистості. Неминучі, нехай тимчасові, періоди стабілізації. У випадках, коли період стабілізації

триває досить довго, доречно говорити про настання професійної стагнації особистості.

7. Сенситивними періодами виникнення професійних деформацій є непродуктивний вихід із кризи професійного становлення особистості [3; 4].

Теоретичний аналіз проблеми професійних деформацій дав можливість деталізувати основні психологічні детермінанти виникнення цього психологічного феномена:

1. Передумови розвитку професійних деформацій криються вже в мотивах вибору професії.

2. Пусковим механізмом деформації стають деструкції очікування на стадії входження в самостійне професійне життя. Перші невдачі, негативні емоції ініціюють розвиток професійної дезадаптації особистості.

3. Професійні стереотипи спрощують виконання діяльності, підвищують її визначеність, полегшують взаємини з колегами, надають професійному життю стабільність, сприяють формуванню досвіду, однак, одночасно є основою для утворення професійних деструкцій особистості.

4. До психологічних детермінант професійних деформацій відносяться різні форми психологічного захисту. На виникнення професійних деструкцій найбільший вплив мають такі, як заперечення, раціоналізація, витіснення, проекція, ідентифікація, відчуження.

5. Розвитку професійних деформацій сприяє емоційна напруженість професійної праці. Часто повторювані негативні емоційні стани із зростанням стажу професійної діяльності знижують фрустраційну толерантність фахівця, що призводить до розвитку професійних деструкцій.

6. На стадії професіоналізації у міру становлення індивідуального стилю діяльності знижується рівень професійної активності особистості, виникають умови для стагнації професійного розвитку. Стагнація ініціює утворення різних деформацій.

7. Значний вплив на розвиток деформацій фахівця здійснює зниження рівня його інтелекту. Помічено, що із зростанням стажу роботи він знижується. Звичайно, тут мають місце вікові зміни, але основна причина полягає в особливостях нормативної професійної діяльності.

8. Деформації зумовлені також тим, що у кожної людини є межа розвитку рівня освіти та професіоналізму. Вона залежить від соціально-професійних установок, індивідуально-психологічних особливостей, емоційно-вольових характеристик.

9. Факторами, що сприяють розвитку професійних деформацій, є різні акцентуації характеру особистості. У процесі багаторічного виконання однієї і тієї ж діяльності акцентуації професіоналізуються, «вплітаються в тканину» індивідуального стилю діяльності і трансформуються в професійні деформації фахівця.

10. Фактором, який ініціює утворення деформацій, є вікові зміни, пов'язані зі старінням [1; 2; 3; 4; 5 та ін.].

Значна кількість науковців до професійних деформацій особистості відносять і синдром емоційного вигорання. Інтерес до цього синдрому в зарубіжній психології виник ще у 70-х рр. ХХ століття та вивчався у контексті професійних стресів. Термін «синдром емоційного вигорання» («burnout») був запропонований американським психіатром Х. Фроуденбергером у 1974 р. [1]. Інколи термін «синдром емоційного вигорання» позначається поняттям «професійне вигорання», що дозволяє розглядати це явище в аспекті особистої деформації під впливом професійних стресів.

Відомі американські соціальні психологи К. Маслач та В. Шауфелі вважають, що синдром емоційного вигорання слід розглядати в контексті професійної деформації. Дослідники зазначають, що синдром емоційного вигорання виникає під впливом професійних стресів [1].

Відомі дослідники Г. Абрамова та Ю. Юдчиц розглядають синдром емоційного вигорання як стан «професійної деформації», що тісно пов'язаний із змістом синдрому хронічної втоми (СХВ). Прихильниками подібних поглядів є А. Конечний і М. Боухал. Науковці вважають, що «вигорання» поступово розвивається із професійної адаптації. На прикладі медичних працівників вчені прослідковують динаміку цього феномена [1; 2].

Дослідниця Н. Водоп'янова трактує синдром «burnout» як особистісну деформацію внаслідок емоційно утруднених або напружених стосунків у системі «людина – людина» [1].

Досить широко тлумачить означений феномен відомий науковець В. Бойко. Дослідник зазначає, що синдром емоційного вигорання – це вироблений особистістю механізм психологічного захисту у вигляді повного чи часткового виключення емоцій (зниження їх енергетики) у відповідь на певні психотравмуючі впливи, психотравмуючі дії, набутий стереотип емоційного захисту [1].

Оскільки перед нами стоїть завдання дослідити особливості прояву професійних деформацій у практикуючих психологів з різним стажем професійної діяльності, то дуже стисло розгляне-

мо особливості професійного становлення фахівця та професійної діяльності психолога.

Теоретичний аналіз означеної проблематики дає підстави вважати, що процес професійного становлення особистості – це довготривалий, різноплановий, досить динамічний процес; інтеграція процесів розвитку людини в онтогенезі та професіоналізації особистості протягом її життя [3;5 та ін.]. Науковці зазначають, що динаміка професійного становлення фахівця проходить три стадії:

– професійної адаптації – характеризується ознайомленням із професією, входженням у професійну діяльність, звиканням до неї, накопиченням знань, набуттям базових умінь та навичок тощо);

– професійного становлення (інтеграції, інтернальності) – характеризується здатністю особистості вийти за межі безперервного потоку повсякденної практики, подивитися на свою діяльність загалом, усвідомлювати й оцінювати труднощі та протиріччя різних сторін професійної діяльності та самотійно, конструктивно вирішувати їх відповідно до ціннісних орієнтацій, розглядати труднощі як стимули подальшого розвитку;

– професійної стагнації – фахівець пристосував свої індивідуальні здібності і можливості до вимог професійного середовища та існує завдяки досягненням минулого, експлуатації стереотипів, канонізації та універсалізації власного досвіду, виникають передумови для зниження професійної активності, професійного зростання фахівця, несприйнятливості до нового. Фаза супроводжується різними негативними реакціями (агресія, депресія тощо) і поступовим погіршенням психічного, фізичного здоров'я, хворобами нервового та психосоматичного характеру. У різних професійних групах стадія стагнації приходить у різний час. У представників масових професій вона виникає через 10-15 років роботи за професією, а у психологів – через 5–7 років роботи [5].

Вивчаючи професійні деформації особистості, ми дотримуємося тієї точки зору, що СЕВ можна розглядати в контексті професійної деформації. Тому, досліджуючи означений феномен, ми більш детально зупинимося на вивченні синдрому емоційного вигорання у практикуючих психологів з різним стажем професійної діяльності. Логіка побудови емпірико-діагностичної програми дослідження професійних деформацій у практикуючих психологів з різним стажем професійної діяльності стосується вивчення симптоматики синдрому емоційного вигорання та таких емоційних станів, як тривожність, депресивність, соціальна фрустрованість, невротичність та показників самопочуття, активності, настрою.

Вибірку склали практикуючі психологи м. Луцька та Волинської області. У дослідженні взяли участь 84 особи, віком від 23 до 52 років. З метою здійснення порівняльного аналізу особливостей синдрому емоційного вигорання у практикуючих психологів з різним стажем професійної діяльності вибірку було поділено на три експериментальні групи. Першу групу утворили практикуючі психологи зі стажем професійної діяльності від 2-х місяців до 5-ти років (загальна кількість 32 особи), другу – зі стажем професійної діяльності від 5-ти до 10-ти років (загальна кількість 29 осіб), а третю – зі стажем професійної діяльності понад 10 років (загальна кількість 23 особи).

З метою вивчення професійних деформацій практикуючих психологів був використаний комплекс психодіагностичних методик: методика діагностики рівня емоційного вигорання (В. Бойко); методика діагностики оперативної самооцінки самопочуття, активності і настрою (САН); методика вимірювання рівня тривожності Тейлора (адаптація Т. Немчинова); методика диференціальної діагностики депресивних станів В. Жмурова; методика діагностики рівня соціальної фрустрованості Л. Вассермана (модифікація В. Бойко); методика діагностики рівня невротизації Л. Вассермана. Методики проводилися у кожній з виділених експериментальних груп.

Результати дослідження рівня прояву симптомів емоційного вигорання синдрому емоційного вигорання у практикуючих психологів з різним стажем професійної діяльності представлені на Рис. 1.

Отже, можемо спостерігати певну схожість отриманих результатів у вибірці практикуючих психологів I та II експериментальних груп. Найбільший рівень прояву в обох вибірках мають такі симптоми емоційного вигорання, як «неадекватне вибіркоче емоційне реагування» ($\Sigma=16,8$) та ($\Sigma=18,5$) та «розширення сфери економії емоцій» ($\Sigma=16,4$) й ($\Sigma=18,2$). Ці симптоми є сформованими. Симптоми «емоційно-моральна дезорієнтація» ($\Sigma=13,9$) й ($\Sigma=12,5$), «емоційне відчуження» ($\Sigma=10,6$) й ($\Sigma=11,3$) та «психосоматичні та психовегетативні порушення» ($\Sigma=10,4$) й ($\Sigma=10,5$) відповідно знаходяться на стадії формування. Всі інші симптоми у цих вибірках не сформовані. У вибірці практикуючих психологів III експериментальної групи децю інші. Так, сформованими симптомами емоційного вигорання є такі: «неадекватне вибіркоче емоційне реагування» ($\Sigma=19,8$), «розширення сфери економії емоцій» ($\Sigma=18,3$), «емоційно-моральна дезорієнтація» ($\Sigma=17,3$), «тривога і депресія» ($\Sigma=16,2$) та «не-

задоволення собою» ($\Sigma=16,0$). На стадії формування знаходяться такі симптоми: «психосоматичні та психовегетативні порушення» ($\Sigma=14,0$), «редукція професійних обов'язків» ($\Sigma=13,3$), «емоційне відчуження» ($\Sigma=12,5$). Всі інші симптоми у цієї вибірки є не сформовані.

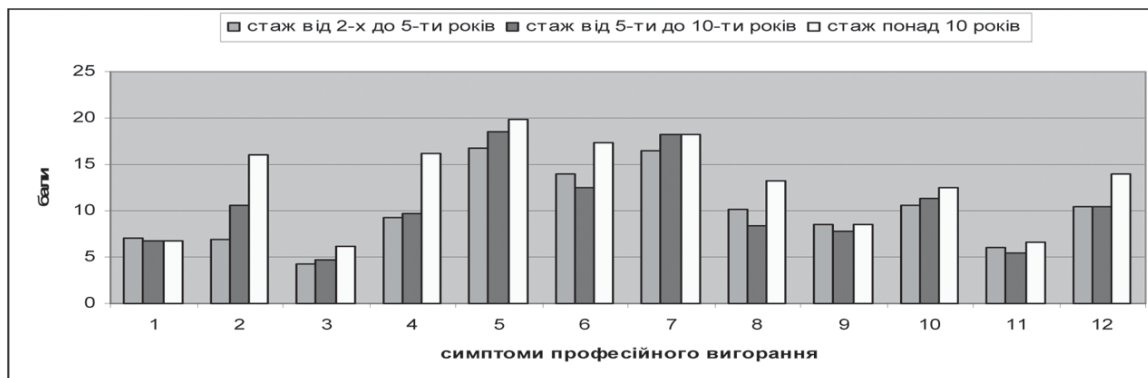

Рис. 1. Середньогруповий розподіл показників діагностики симптомів емоційного вигорання у практикуючих психологів з різним стажем професійної діяльності

Примітка:

Напруження

1. Переживання психотравмуючих обставин
2. Незадоволеність собою
3. «Загнаність до клітки»
4. Тривога й депресія

Резистенція

5. Неадекватне вибіркове емоційне реагування
6. Емоційно-моральна дезорієнтація
7. Розширення сфери економії емоцій
8. Редукція професійних обов'язків

Виснаження

9. Емоційний дефіцит
10. Емоційне відчуження
11. Особистісне відчуження (деперсоналізація)
12. Психосоматичні та психовегетативні порушення

Наступним кроком інтерпретації результатів є осмислення показників фаз стресу – «напруження», «резистенція», «виснаження». Отже, у практикуючих психологів I експериментальної групи фази «напруження» ($\Sigma=27,4$) та «резистенція» ($\Sigma=31,8$) є несформованими, а фаза «виснаження» ($\Sigma=45,1$) знаходиться на стадії формування. У практикуючих психологів II експериментальної групи на стадії формування знаходяться фази «напруження» ($\Sigma=57,3$) та «резистенція» ($\Sigma=57,6$), а фаза «виснаження» ($\Sigma=68,7$) є уже сформованою. У вибірці практикуючих психологів III експериментальної групи на стадії формування знаходяться усі фази емоційного вигорання: «напруження», «резистенція» та «виснаження».

Отримані результати є досить цінними для аналізу. Інтерпретуючи отримані результати, слід зазначити, що порівняльний аналіз показників сформованості фаз емоційного вигорання у практикуючих психологів з різним стажем професійної діяльності дає можливість нам виділити, так звану, «групу ризику». До неї потрапили фахівці, що здійснюють професійну діяльність від 5-ти до 10-ти років. Саме у представників II експериментальної групи показники рівня сформованості фаз емоційного вигорання є найбільш вираженими, порівняно з I і III експериментальними групами.

Середньогрупові показники самопочуття, активності та настрою, а також таких емоційних станів як тривожність, депресивність, соціальна фрустрованість, невротичність представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Середньогрупові показники самопочуття, активності та настрою, тривожності, депресивності, соціальної фрустрованості, невротичності

Показники	I експериментальна група (стаж професійної діяльності – від 2-х місяців до 5-ти років)	II експериментальна група (стаж професійної діяльності – від 5-ти до 10-ти років)	III експериментальна група (стаж професійної діяльності – понад 10 років)
Середньогрупові показники самопочуття, активності та настрою			
Самопочуття	4,72	4,41	4,01
Активність	4,12	3,08	4,04
Настрій	4,2	3,88	4,01
Середньогруповий показник тривожності			
Тривожність	10,6	18,9	15,4
Середньогруповий показник депресивності			
Депресивність	22,8	49,2	54,6
Середньогруповий показник соціальної фрустрованості діяльності			
Соціальна фрустрованість	1,6	1,9	2,7
Середньогруповий показник невротичності			
Невротичність	17,4	24,2	22,8

Аналізуючи отримані результати, можемо зазначити, що показники самопочуття, активності та настрою мають середній рівень прояву. Однак, у I експериментальній групі показни-

ки настрою, самопочуття й активності є найбільш високими. У практикуючих психологів II експериментальної групи відзначається найнижчий рівень прояву таких показників, як активність та настрої.

У практикуючих психологів незалежно від стажу професійної діяльності рівень середньогруповий показник рівня тривожності визначається як середній з тенденцією до високого ($\Sigma=14,9$). Однак, найвищий його рівень спостерігається у II експериментальній групі ($\Sigma=18,9$), тоді як у I і III експериментальних групах він є дещо нижчим ($\Sigma=10,6$) та ($\Sigma=15,4$).

Суттєвим доповненням попередніх результатів виступив середньогруповий аналіз показників депресивності, соціальної фрустрованості та невротичності. Аналізуючи отримані дані, можна зазначити, що у практикуючих психологів I експериментальної групи спостерігається мінімальний рівень депресії, а у II і III експериментальних групах – помірний рівень депресії. Отож, для практикуючих психологів з меншим стажем професійної діяльності такі депресивні прояви як апатія (стан байдужості, індіферентності до оточуючих, до подій, до майбутніх перспектив), гіпотомія (знижений настрої, афективна пригніченість, сум, розчарованість), дисфорія (незадоволеність, неприязне ставлення до оточуючих, дратівливість, озлобленість), тривога, страх притаманні меншою мірою, ніж практикуючим психологам з більшим стажем професійної діяльності.

Подібними є результати прояву рівня соціальної фрустрованості: у I експериментальній групі він становить 1,6 балів, у II – 1,9 балів, а у III – 2,7 балів. Це свідчить про те, що зі збільшенням стажу професійної діяльності більш властивими є переживання, що викликані об'єктивно непереборними (або суб'єктивно сприйнятими як непереборні) труднощами на шляху до досягнення мети, характерний своєрідний емоційний стан, ознакою якого є дезорганізація свідомості та діяльності в стані безнадійності, втрати перспективи.

Рівень невротичності також є нижчим у практикуючих психологів I експериментальної групи – 17,4 бали. Цей показник відповідає низькому рівню невротизації та свідчить про позитивний емоційний фон; емоційну стабільність; ініціативність; почуття власної гідності; незалежність; соціальну активність, легкість у спілкування. Цей же показник у практикуючих психологів II експериментальної групи дорівнює 24,2 бали та визначається він як середній. Схожі результати у вибірці практикуючих психологів III експериментальної групи – 22,8 бали. Тому, для цієї ка-

тегорії вибірки в деякій мірі притаманні емоційна збудливість, тривожність, напруга, неспокій, розсіяність, дратівливість, іпохондрична фіксація на соматичних відчуттях і особистісних недоліках, соціальна залежність.

Ризик виникнення професійних деформацій зменшують задоволеність якістю життя в різних її аспектах: культивування інтересів, не пов'язаних із професійною діяльністю; перспективні життєві плани, активна життєва позиція, підтримання свого здоров'я, відкритість новому досвіду, обдумані зобов'язання, читання не лише професійної, а й художньої літератури, володіння засобами психічної саморегуляції тощо. Професія психолог дає особистості прекрасні можливості і для творчого напруження, і для вирішення дійсно значимих особистісних і суспільних проблем, і для повноцінного саморозвитку та самореалізації.

Висновки і перспективи подальших розвідок з цього напрямку. Перспективи дослідження визначаються можливістю удосконалення теоретико-методологічних конструктів вивчення професійних деформацій особистості та прикладних аспектів конструктивної гармонізації процесу її професіоналізації.

Список використаних джерел

1. Бойко В. В. Энергия эмоций в общении: взгляд на себя и на других / В. В. Бойко. – М. : Информационно-издательский дом «Филин», 1996. – 470 с.
2. Безсонов С. П. Профессиональная деформация личности / С. П. Безсонов. – СПб.: Речь, 2004. – 272 с.
3. Зеер Э. Ф. Психология профессий: учеб. пособ. для студ. вузов / Э. Ф. Зеер. – 2-е изд., перераб., доп. – М.: Академ. проект ; Екатеринбург : Деловая кн., 2003. – 336 с.
4. Зеер Э. Ф. Психология профессиональных деструкций: учебное пособие для вузов / Э. Ф. Зеер, Э. Э. Сыманюк. – М.: Академический Проект; Екатеринбург : Деловая книга, 2005. – 240 с.
5. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М.: Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. – 308 с.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Bojko V. V. Jenergija jemocij v obshhenii: vzgljad na sebja i na drugih / V. V. Bojko. – M. : Informacionno-izdatel'skij dom «Filin», 1996. – 470 s.
2. Bezsonov S. P. Professional'naja deformacija lichnosti / S.P. Bezsonov. – SPb.: Rech', 2004. – 272 s.

3. Zeer Je. F. Psihologija professij: ucheb. posob. dlja stud. vuzov / Je. F. Zeer. – 2-e izd., pererab., dop. – M.: Akadem. proekt ; Ekaterinburg : Delovaja kn., 2003. – 336 s.
4. Zeer Je. F. Psihologija professional'nyh destrukcij: uchebnoe posobie dlja vuzov / Je. F. Zeer, Je. Je. Symanjuk. – M.: Akademicheskij Proekt; Ekaterinburg : Delovaja kniga, 2005. – 240 s.
5. Markova A. K. Psihologija professionalizma / A. K. Markova. – M. : Mezhdunarodnyj gumanitarnyj fond «Znanie», 1996. – 308 s.

A.B. Mudryk. Psychological analysis of the personality's professional deformations display at different stages of professional development. The article is concerned with one of the most essential practical problems of the present time – how to care about occupational health of a specialist and the formation of a harmoniously developed personality. The theoretical analysis of the concepts of «professional destructions», «professional deformations», «burnout syndrome» was conducted. The basic conceptual statements about the development of professional deformations and destructions of the individual were differentiated and formulated, basic psychological determinants of the emergence of professional destructions of a personality were elaborated. Empirical studies of the professional destructions display at different stages of professional development were conducted. Logic of design of program empirical research and diagnostic of professional deformations in practical psychologists with different experience of professional work was concerned with the study of emotional burnout syndrome symptoms and the emotional states such as anxiety, depression, social frustration, neurotization and the indicators of wellness, health, activity and mood.

It is concluded that the profession of a psychologist provides a personality with excellent opportunities for the creative tension, and to solve really important personal and social issues, and for full self-development and self-realization. Prospects for the further study are determined with the possibility of improving the theoretical and methodological constructs of personality's professional deformations study and applied aspects of the constructive harmonizing of its professionalization process.

Key words: professional destructions, professional deformations, burnout syndrome, professional development of personality, stages of personality's professionalization development.

Отримано: 3.12.2013 р.